

DONAȚIA DE CARTE ÎN BIBLIOTECILE PUBLICE – ABORDĂRI TEORETICE

CRISTINA BACIU

Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu” Argeș

bcm19701@yahoo.com

ABSTRACT: Donations represent an important contribution to the development of cultural and scientific heritage, as well as to the preservation of local and national cultural memory. The local fund is a unique, original fund, characteristic of each county or municipal public library. The local memory funds and the special collections have precious documents received as donations (incunabula, old Romanian and foreign book, ex-libris, books with dedications and autographs) from great Romanian personalities, who chose to donate their valuable personal libraries to the community they come from.

Over time, the document collections of the "Dinicu Golescu" Argeș County Library have been developed through the purchase of Romanian and foreign documents, as well as through donations, which have played a significant role in completing the library's collections. Many of these documents are of great value and hold special importance for the preservation of local memory.

KEYWORDS: public libraries, book donations, local cultural memory, cultural heritage, local and national personalities

Bibliotecile primesc de la donatori, persoane fizice sau juridice, donații de publicații românești și străine, pe orice suport.

Donația este un act de liberalitate prin care donatorul transferă donatarului, în mod irevocabil, dreptul de proprietate al unui bun. Conform Legii 500/2002 privind finanțele publice, donațiile pot fi fonduri bănești sau bunuri materiale primite de o instituție publică de la o persoană juridică sau fizică, cu titlu nerambursabil și fără contraprestație.¹

Donația este o modalitate de achiziție gratuită, care se referă la procurarea unui document sau a unui grup de documente prin

donații de la autor, de la instituții, de la persoane particulare și testamentare.² Aceasta este cea mai veche cale de completare a fondurilor unei biblioteci, cea mai mare parte a bibliotecilor constituindu-se printr-o donație (fie bănească, fie prin donarea în întregime a unei biblioteci ce aparținut unei personalități). Donațiile reprezintă o contribuție importantă la dezvoltarea patrimoniului cultural și științific, precum și la păstrarea memoriei culturale locale și naționale. Prin intermediul lor, în colecțiile bibliotecilor intră un număr mare de documente de valoare, reprezentative pentru identitatea noastră culturală și națională; astfel, printre criteriile de

¹ *Legea 500 din 11 iulie 2002*. [online]. Accesat la 15.10.2021.

<https://www.tnb.ro/uploads/tinyMce/documente/Legislatie/L%20500%20fin%20publ%20consolidata.pdf>.

² Viorica Iepureanu, *Direcții și strategii de dezvoltare a colecțiilor în bibliotecile universitare* (Constanța: Editura Ex Ponto, 2001), 45.

selecție se numără valoarea informațională și de patrimoniu, dar și utilitatea publicației. Bibliotecile publice se pun în serviciul comunităților locale, sprijinindu-le în activitățile lor educative și culturale. Rolul patrimonial este exercitat de aceste instituții prin atribuțiile pe care și le asumă de preservare a documentelor care constituie memoria comunității, care au ca autori membri ai comunității, care conțin informații despre comunitatea respectivă sau care au o valoare istorică, culturală, artistică deosebită.

Bibliotecile publice identifică documente relevante ale comunității locale care exprimă patrimoniul său în formă documentară, gestionează donații ale personalităților locale, organizează activități și evenimente de valorificare a moștenirii culturale locale. Fondul local este un fond unic, original, caracteristic fiecărei biblioteci publice municipale sau județene, ansamblul colecțiilor construindu-se plecând de la această parte de memorie locală esențială.

Donațiile în bibliotecile publice sunt un mijloc prin care se dezvoltă curent și retrospectiv colecțiile de documente românești și străine, fiind oferite cu titlu gratuit de către persoane fizice (autori, descendenți ai autorului, persoane particulare) sau juridice (edituri, asociații culturale, organizații guvernamentale și neguvernamentale, ambasade). Ele se împart în două mari categorii: donațiile testamentare și donațiile curente. Dacă donațiile testamentare reprezintă surse ocazionale de creștere a colecțiilor bibliotecii, donațiile curente sunt surse regulate de îmbogățire a fondurilor de documente, mai ales pentru categoria documentelor publicate în străinătate sau a celor care nu se află în circuitul obișnuit de achiziție, acestea completând colecțiile lacunare.

Donatorii particulari sunt, în general, cititori ai bibliotecii, autori locali, personalități locale, librari, editori. Acest gen de donație este importantă pentru documentarea locală. Există și cititori care donează cărți pentru că nu mai au nevoie de ele, dar în această situație este mai simplu de separat documentele care nu prezintă interes pentru bibliotecă.³

Donațiile testamentare se fac pe cale judiciară, prin legate testamentare. Ele se realizează post mortem, fiind lăsate prin testament, în general, de către personalități științifice universitare, locale, scriitori. Făcute de personalități remarcabile în cultura unei țări, acestea trebuie acceptate fără restricții și conservate cu atenție, deoarece ele sporesc valoarea și prestigiul colecțiilor unei biblioteci. Aceste donații pot fi sau nu însoțite de condiții și clauze restrictive, cum ar fi: menținerea colecțiilor în același loc sau menținerea unității colecțiilor; condiții privind întreținerea sau limitarea împrumutului. Înainte de a accepta sau nu o donație testamentară, trebuie analizată bine valoarea și utilitatea ei pentru cititorii bibliotecii, în primul rând, dar și pentru prestigiul instituției. De asemenea, trebuie studiată problema din punct de vedere juridic. Trebuie rezolvate problemele notariale, unde, conform legislației românești, se impune a fi plătită o anumită taxă. Lucrurile se îngreunează atunci când biblioteca nu are personalitate juridică. Toate aceste aspecte se rezolvă de către organismul finanțator.⁴ O donație sau un legat testamentar poate face obiectul unui recurs juridic din partea moștenitorilor donatorului sau a testatorului și poate fi anulată din oficiu dacă

³ Brigitte Richter, *Ghid de biblioteconomie* (București: Editura Grafoart, 1995), 12.

⁴ Ibid.

donatorul moare la mai puțin de un an după donație.⁵

Orice donație importantă, pentru a fi acceptată, trebuie să primească aprobarea oficială a colectivității, putând face astfel obiectul unui act notarial sau cel puțin al unei convenții care să autentifice transferul de proprietate, condiție necesară pentru ca donatorul să poată beneficia de o exonerare a drepturilor de înregistrare.⁶

La noi în țară, sunt biblioteci care păstrează donația compactă și aparte, cum ar fi: Biblioteca „Astra” din Sibiu, care deține Biblioteca documentară „Andrei Oțetea”, într-un spațiu separat de restul colecției, sau Biblioteca Muzeului Județean din Suceava, care păstrează distinct Biblioteca „Petre Comarnescu”.⁷

Atragerea de donații în bibliotecile publice se poate realiza pe mai multe căi:⁸

- întreținerea unor relații susținute și a unui dialog direct de către bibliotecari cu utilizatorii bibliotecii (aceștia putând fi scriitori, profesori, cercetători, personalități locale), pentru a-i convinge să devină donatori de carte;
- realizarea de campanii/ proiecte de strângere de cărți de la utilizatori, edituri și alți sponsori/ producători;
- o bună colaborare și cooperare cu editurile, librăriile și societățile de difuzare de carte, pentru obținerea de donații;
- încurajarea persoanelor care vor să facă o donație de carte.

Donația este o modalitate foarte veche, care este practică din bunăvoința donatorului, acesta putând fi încurajat prin revelarea unor avantaje ulterioare, prin stimulente morale, cum ar fi: scrisoarea de mulțumire la acceptare, promptitudinea în răspuns, înscrierea în cartea de onoare, crearea unui fond care să poarte numele donatorului.⁹ Donațiile și donațiile testamentare alcătuiesc o sursă de creștere a colecțiilor, care permit cumularea unor fonduri de mare valoare. Documentele respective (cărți vechi, manuscrise, hrisoave, piese numismatice, muzicale ș.a.) formează patrimoniul cultural al poporului român și sunt mărturia continuității spirituale a culturii naționale.

Colecțiile patrimoniale ale bibliotecilor se referă, în principal, la fondurile vechi (mai vechi de 100 de ani), rare sau prețioase, dar și la fondurile mai recente și, mai ales, la fondurile locale și colecțiile constituite prin Depozit Legal.¹⁰ Fondurile locale sunt caracteristice fiecărei biblioteci publice județene sau municipale, acestea conservând memoria documentară a comunității (locale, regionale sau județene). Biblioteca este depozitară a documentelor realizate de către locuitorii comunității respective, fond esențial pentru identitatea unei biblioteci județene (municipale), pentru identitatea localității însăși, privită ca o colectivitate istorică și vie.¹¹ În cadrul evenimentelor ce au loc în biblioteci (lansări de carte, vernisaje, expoziții, târguri de carte), autorii locali, profesorii, artiștii, cercetătorii, personalitățile locale dăruiesc bibliotecii unul sau mai multe exemplare din lucrările proprii. Unele

⁵ Bertrand Calenge, *Politicile de achiziție. Constituirea unei colecții într-o bibliotecă* (București: Editura Biblioteca Bucureștilor, 1999), 218.

⁶ Ibid.

⁷ Mircea Regneală (coord.), *Tratat de biblioteconomie*, volumul II, partea I (București: Editura ABR, 2014), 275.

⁸ Liliana Moldovan, *Introducere în managementul serviciilor de bibliotecă* (Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2017), 31-32.

⁹ Mihai D. Păpurică, *Completarea colecțiilor din biblioteci* (București: Editura Litera, 1973), 42.

¹⁰ Calenge, *Politicile de achiziție*, 173.

¹¹ Ibid., 178.

fonduri sunt specializate, organizate după un domeniu sau subiect, dar dacă documentele prezintă un interes constant la nivel regional sau național, este firesc, ca la sfârșitul celor 100 de ani, să fie integrate în fondurile vechi.¹² Fondurile vechi cuprind adesea fondurile sub formă de donații sau de moșteniri cumulative. Conservarea pe termen lung este programată. Dacă în aceste fonduri sunt documente de interes local sau donații ale personalităților locale, atunci fondul vechi prezintă o importanță majoră pentru comunitatea respectivă. Un exemplu este Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu” Argeș, care deține în fondul de patrimoniu donațiile valoroase de carte românească și străină, ce aparțin unor importante personalități culturale românești: donația Elena Perticari, fiica lui Carol Davila, donația inginerului piteștean Dimitrie Dima, donația omului politic Armand Călinescu și donația istoricului Gheorghe Ionescu-Gion.

Colecțiile speciale ale bibliotecilor publice rămân valoroase prin fondurile de carte rară, carte veche, ediții princeps, rarități bibliofile, cărți cu dedicații și autografe, corespondență, manuscrise, tipărituri cu legături artistice deosebite. Importanța fondului de patrimoniu decurge din imaginea istoriografică a culturii fiecărei comunități, ca parte integrantă a culturii naționale. În cadrul *Colecțiilor Speciale* din Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu” Argeș, exemplificăm cu una dintre raritățile bibliofile deținute: *Petit atlas complet d'Anatomie descriptive du corps humain*, autor J. N. Masse, tipărit la Paris în 1852 (donația Elena Perticari Davila). Volumul cuprinde 113 planșe color și are astăzi o mare valoare, purtând semnătura doctorului Carol Davila, directorul Școlii de Chirurgie, cu mențiunea că se acordă elevului Măldărescu Nicolae, cel care primit premiul I la examenul de anatomie, în anul școlar 1855/1856.

Criteriile generale ce definesc colecțiile speciale ale bibliotecilor publice sunt:

- vechimea - cartea românească datată între anii 1508-1830; cartea străină din anii 1454-1500 (incunabule) și, respectiv, 1501-1800; periodice românești - secolul al XIX-lea până la 1938; periodice străine – secolul al XV-lea până la 1800; vederile și cărțile poștale – sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Excepție de la criteriul vechimii îl fac colecțiile de documente de interes pentru istoria localității sau a județului, unde pot intra ediții mai recente;
- unicitatea, în cazul manuscriselor;
- frecvența documentelor (numărul de exemplare din fiecare titlu aflat în țară sau în străinătate);
- interesul - valoarea istorică și documentară, valoarea memorială (proveniența), autoritatea autorului, scopul și structura lucrării, domeniul și conținutul intelectual, limba în care a fost scris sau tipărit documentul;
- starea de conservare (se va urmări gradul de deteriorare fizică și particularitățile reconstituirii sau restaurării legăturilor sau al blocului cărții).

Alte criterii specifice se referă la câteva particularități ale documentelor, cum ar fi: de ediție, și aici ne referim la apariții princeps (prima ediție a unei opere literare vechi sau clasice), prime, originale, integrale de opere complete, comentarii erudite, lux și bibliofilie; dar și particularități de tipărire – realizate de tipografii celebre, curiozități tipografice (formate liliput sau gigant, cerneluri, corpuri de litere rar folosite), legături deosebite (catifea, mătase, pietre prețioase), colțare deosebite sau sisteme de închidere (libri catenati); alte criterii specifice sunt

¹² Ibid., 193.

cele de exemplar - apariții cu valoare locală, cu însemnări manuscrise, ex-libris-uri, desene, gravuri originale, ilustrații colorate manual sau de tipărire - tipărite la comandă, tiraje limitate, imprimare pe hârtie de fabricație specială sau pe alte suporturi (pergament, mătase).¹³

Pentru fondurile patrimoniale, constituirea colecțiilor se face prin achiziție retrospectivă (în principal din anticariate sau de la persoane particulare) ori prin donații, având în vedere importanța națională și regională a fondurilor; sunt prelucrate după norme și standarde speciale, de multe ori necesită activități suplimentare de conservare și restaurare și au un regim special de comunicare și utilizare. Măsurile de asigurare a conservării fondurilor patrimoniale (manuscrise, tipărituri, fotografii, cărți pe alte suporturi) se referă la conservarea preventivă, care asigură securitatea fizică a acestora (să nu se deterioreze, să nu se piardă și să fie ușor de regăsit) și la conservarea activă, și anume restaurare, reparații, tratamente, climatizare adecvată.

Donațiile au fost și continuă să rămână o sursă importantă și considerabilă de completare a fondurilor curente ale unei biblioteci, precum și un mijloc de conservare și dezvoltare a colecțiilor speciale și de valoare patrimonială.

Din punct de vedere al locului de proveniență al donatorului, donațiile pot fi: interne, când donatorul se află pe teritoriul aceleiași țări cu biblioteca primitoare, și externe, când donatorul provine din altă țară.¹⁴

Preluarea documentelor donate de către persoane particulare sau instituții se realizează astfel:

- prin deplasarea personală la domiciliul / sediul persoanei sau instituției donatoare;

- prin aducerea efectivă a documentelor la bibliotecă de către donator;

- prin expedierea cu ajutorul serviciilor poștale.

Ca tipologie, documentele de bibliotecă primite prin donații se pot clasifica în:

- documente tipărite;
- documente electronice: e-books, e-journals;
- puncte de acces la informații digitale.

În ceea ce privește documentele tipărite, donațiile variază, acestea putând cuprinde: cărți, periodice, albume, jurnale, scrisori, hărți, manuscrise, hrisoave, fotografii. Adică donațiile se pot constitui în diverse categorii: donații de carte, donații de periodice și donații de colecții speciale. Ele ajung la bibliotecă fie fără a fi solicitate, fie după îndelungi negocieri. Politica de achiziționare a donațiilor, în orice bibliotecă, include clauza condițională prin care biblioteca își rezervă dreptul de a selecta din publicațiile donate numai pe cele de care are nevoie și de a le redistribui pe celelalte, acolo unde crede că sunt necesare. Donațiile primite în bibliotecă vor fi acceptate în funcție de politica proprie de dezvoltare a colecțiilor, ținându-se seama de: criteriile de selecție, restricțiile de spațiu, starea de conservare, actualitatea/obsolescența informațiilor. Obiectele muzeale vor fi acceptate de biblioteci, dacă sunt oferite ca donații testamentare, moșteniri sau asociate cu donațiile unor personalități ori ale unor instituții.

În cazul donațiilor de publicații electronice (e-books), dezvoltarea colecțiilor de publicații neperiodice în format electronic/ digital este determinată de:

¹³ Procedură operațională Achiziții speciale Biblioteca Județeană Dinicu Golescu Argeș, accesat la 15.10.2021, <http://bjarges.adisan.ro:10081/index.php>.

¹⁴ Iepureanu, *Directii și strategii*, 81-82.

- asigurarea unui echilibru în dezvoltarea colecțiilor între resursele tipărite și cele electronice;
- concentrarea pe strategia și politicile anuale de dezvoltare a colecțiilor;
- derularea proceselor de prelucrare, orientate spre performanță și indicatori (eliminarea redundanței), dar și pe cooperarea și partajarea resurselor la nivel național și internațional.

În ceea ce privește politica de achiziție a documentelor în format electronic/ digital prin donație, trebuie să se țină seama de următoarele:

- primirea prin donație (cu titlu gratuit) a documentelor în format electronic/digital trebuie să se încadreze în obiectivele politicii de dezvoltare a colecțiilor și, înainte de a fi acceptate, respectiv introduse în baza de date, trebuie să se țină cont de faptul că resursele electronice impun o nouă abordare a managementului colecțiilor din punctul de vedere al infrastructurii și echipamentelor, soluțiilor de stocare, aspectelor privind accesibilizarea, legalitatea și a protocoalelor de selecție pentru dezvoltarea bibliotecii electronice/digitale;
- punerea sub formă digitală a informațiilor culturale și științifice permite o anumită lejeritate în manipularea, duplicarea și accesarea acestora și, în afara permisiunilor acordate de producătorul conținutului, pot aduce prejudicii autorului și/sau editorului;
- documentele neperiodice în format electronic/digital primite cu titlu gratuit prin donație, vor fi supuse unui proces de verificare și selecție, în special din punct de vedere al drepturilor de licențiere.

Resursele informaționale electronice pot fi clasificate în funcție de modalitatea de acces:

- resurse cu acces pe serverul bibliotecii și disponibile utilizatorilor prin intermediul rețelelor locale;
- resurse cu acces pe echipamente dedicate (accesibilitate pentru diferite categorii de utilizatori, cu drepturi clar definite);
- resurse la care biblioteca primește acces limitat/nelimitat în termenii unui acord, contract de licență cu producătorii de informații/furnizorii.

Publicarea *Cartei colecțiilor* în cadrul bibliotecilor județene, care conține strategia de dezvoltare a colecțiilor pe o perioadă determinată, este benefică, deoarece tratarea subiectului donațiilor este clar exprimat, iar prezentarea obiectivelor bibliotecii îl poate ajuta pe eventualul donator să înțeleagă criteriile de selecție a documentelor donate. Dacă personalitatea donatorului oferă încredere și prestigiu, instituția are interesul să accepte întreaga donație. Acceptarea unei donații cere discernământ, trebuie să i se studieze valoarea, starea donațiilor, condițiile impuse uneori de donatori, se va vedea dacă utilitatea și valoarea donației justifică încărcătura. Calitatea donațiilor este foarte variabilă, trebuie precauție, chiar și o donație cu valoare medie nu trebuie respinsă, fiindcă o primă acceptare poate genera donații regulate.¹⁵

O formă aparte de donație, utilă pentru orice bibliotecă, o reprezintă oferirea unei sume de bani, cu destinație dirijată spre cumpărarea de publicații propuse de biblioteca respectivă.¹⁶ Astfel de donații pot veni din partea unor instituții, sponsori, organizații.

Dacă în cazul donației, un donator poate fi orice persoană, care printr-un gest nobil dăruiește cărți din opera proprie sau din biblioteca sa, o altă formă de donație este **transferul**. **Transferul** este

¹⁵ Richter, *Ghid de biblioteconomie*, 12.

¹⁶ Iepureanu, *Direcții și strategii*, 85.

actul prin care un bun sau o sumă de bunuri (cărți, publicații, manuscrise etc.) sunt trecute dintr-un patrimoniu în alt patrimoniu, patrimoniul respectiv fiind proprietate de stat de regulă.¹⁷ La noi în țară, atât în trecut, cât și în prezent, transferul, ca o altă modalitate de donație, a fost des utilizat, realizându-se din fondurile unor biblioteci mari către fondurile unor biblioteci mai mici. Un astfel de exemplu este Biblioteca Colegiului „Sfântul Sava” din București, care a primit prin transfer aproximativ 8.000 de volume de la Mitropolia Ungrovlahiei, dar și o parte a faimoasei biblioteci a stolnicului Constantin Cantacuzino de la Mănăstirea Mărgineni. Un alt transfer important de cărți a avut loc în 1865 de la Mănăstirea Hurezu, ctitorie brâncovenească, pentru înființarea Bibliotecii Centrale a Statului din București. Dar, în anul 1901, și Biblioteca Centrală a Statului și-a transferat toate fondurile Bibliotecii Academiei Române, care va avea statut de bibliotecă națională. Un alt exemplu este Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu” Argeș, care, în 2020, în procesul de reorganizare a secției de *Religie și Audiții muzicale*, a transferat aproximativ 3.000 de partituri muzicale Liceului de Arte „Dinu Lipatti” din Pitești. Transferul s-a practicat și prin intermediul fostului Fond de Stat al Cărții de la Biblioteca Centrală de Stat, care adunase mii de cărți confiscate de regimul comunist. În cadrul acestei organizații se colectau toate dubletele

existente în alte biblioteci și apoi erau redistribuite. Astfel, zeci de biblioteci publice comunale și școlare și-au completat fondul de cărți prin transfer de la bibliotecile mai importante, publice și universitare.¹⁸ În prezent, Rezerva Națională de Publicații a Bibliotecii Naționale a României, concepută într-o altă viziune, își îndeplinește rolul de organism de transfer al publicațiilor spre bibliotecile solicitante.

Realizat în general între instituții ale aceluiași sistem, transferul are la bază câteva documente: cerere de transfer semnată de conducătorul instituției care solicită transferul de publicații; referatul bibliotecii de la care se efectuează transferul, aprobat de Consiliul de administrație, împreună cu borderoul care cuprinde documentele ce vor fi transferate;¹⁹ proces verbal de transfer între cele două instituții, cu borderourile cărților transferate; cerere de transfer trimisă la Consiliul Județean pentru aprobare.

Acceptarea donațiilor poate juca un rol important pentru îndeplinirea obiectivului principal al managementului dezvoltării colecțiilor, obiectiv care se referă la stringența procurării de cărți din toate domeniile culturii și practicii umane insistându-se asupra necesității acoperirii intereselor de studiu și documentare specifice unor categorii diferite de beneficiari.²⁰

¹⁷ Păpurică, *Completarea colecțiilor*, 43.

¹⁸ Regneală, *Tratat de biblioteconomie*, 276.

¹⁹ Iepureanu, *Direcții și strategii*, 86.

²⁰ Ibid., 32.